

Päiväys
31.1.2024

Dnro
LPR/2/12.03.03.07/2023

Taipalsaaren kunta
Kellomäentie 1,
54920 TAIPALSAARI

Viite: lausuntopyyntö 29.1.2024

Taipalsaari, Suur-Saimaan osayleiskaavamuutos, kaavaluonnos

Taipalsaaren kunta on pyytänyt Etelä-Karjalan museon lausuntoa Suur-Saimaan osayleiskaavamuutoksen kaavaluonnoksesta. Museo toimii museolain (314/2019) tarkoittamana alueellisena vastuumuseona maakunnassa. Museo on lausunut hankkeen osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta 22.6.2021 (LPR/27/12.03.03.07/2021).

Yleiskaavan laatimisen tavoitteena on modernisoida koko kaava ja merkinnät sekä määräykset vastaamaan nykylainsäädäntöjä. Jatkossa osayleiskaava toimii mm. kunnan rakennusvalvonnan ohjausvälineenä, joten siinä määritellään suuntaviivat uudisrakentamisen laajuudesta ja sijoittelusta, sekä ohjataan haja-asutusalueiden rakentamista. Kaavan kautta rakennusvalvonta on lupaprosessin yhteydessä tietoinen myös mahdollisista kulttuuriympäristöarvoista ja suojelukohteista.

Osayleiskaava laaditaan oikeusvaikutteiseksi. Kaava tulee oikeuttamaan suoriin rakennuslupiin.

Kokonaisaltaan erittäin laaja suunnittelualue sijaitsee Taipalsaaren kunnan pohjois- ja koillisosassa, Suur-Saimaan puolella, rajautuen Savitaipaleen, Puumalan, Ruokolahden ja Lappeenrannan kuntiin. Suurin osa alueesta on Saimaan vesistöä. Kyläniemi muodostaa suunnittelualueen laajimman yhtenäisen maa-alueen, jonka lisäksi alueella runsaasti saaristoa.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa (s. 6) todetaan, että kaavatyön yhteydessä toteutetaan seuraavat selvitykset:

- Luonto- ja maisemaselvitys
- Kulttuuriympäristöinventointi

Hyvinvointi- ja sivistyspalvelut | Museotoimi

PL 239, 53101 Lappeenranta | Kristiinankatu 9 | puh. 05 6161

museot@lappeenranta.fi | www.lappeenranta.fi

- Arkeologinen inventointi

Kaavaluonnoksen aineistossa ei ole mukana raporttia arkeologisesta inventoinnista. Selvyyden vuoksi museo toteaa, että rakennetun ympäristön selvityksessä oleva listaus Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunasta löytyvistä arkeologisista kohteista ei ole arkeologinen inventointi eikä riittävä selvitys alueen arkeologisesta kulttuuriperinnöstä.

MRL 9§:n mukaan: *Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.*

Museon tietojen mukaan suunnittelualueella ei ole koskaan toteutettu arkeologista perusinventointia tai kaavainventointia. Tämä johtunee Kyläniemen sijainnista erillään muusta Taipalsaaresta ja pitkistä etäisyyksistä. Taipalsaaren kunnan arkeologinen perusinventointi on tehty vuonna 1975 (Miettinen 1975). Polkupyörällä ja vuokraveneellä liikkuneen Miettisen inventointi keskittyi Kirkkosaareen ja Pien-Saimaan puolelle. Raportin perusteella Kyläniemessä tai suunnittelualueen saaristossa ei käyty. Helsingin yliopiston Tuija Kirkisen (1992) rautakautisten kohteiden inventoinnissa keskityttiin myös Kirkkosaareen ja Pien-Saimaalle, erityisesti Maaveden puolelle Vammonniemen ympäristöön. Raportissa ei ole mainintaa Kyläniemestä, joten alueella ei ilmeisesti vierailtu. Kyläniemi ei myöskään kuulunut Tuija Kirkisen vuonna 2000 vetämän, Taipalsaarella toteutetun Helsingin yliopiston viiden päivän mittaisen maastokurssin ohjelmaan. Helsingin yliopiston Satu Koiviston vuonna 2015 suorittamassa kosteikkoarkeologisessa inventoinnissa tehtiin myös maastotöitä osin Taipalsaarella, mutta hänenkään ryhmänsä ei liikkunut ko. suunnittelualueella.

Museoviraston muinaisjäännösrekisterin tietojen perusteella pienimuotoisia löytöjä ja selvityksiä suunnittelualueella ovat käyneet tekemässä seuraavat arkeologit:

Vuonna 1997 arkeologit Timo Jussila ja Petro Pesonen löysivät ”*huvimatallaan*” alueelta yhden kivikautisen asuinpaikan (Taipalsaari Kyläniemi-Tyrsyvänlahti / 831010036).

Vuonna 2000 Mikroliitti Oy / Timo Jussila inventoi Kutveleen kanavan molemmat rannat silloisen tiesuunnitelman vuoksi. Tielinjan inventointi ulottui noin 800 metrin matkalta ko. osayleiskaavan

suunnittelualueelle. Huolimatta inventointialueen marginaalisen pienestä pinta-alasta alueelta löytyi yksi uusi kivikautinen asuinpaikka (Taipalsaari Kutveleen kanava W / 831010055). Tämä kertoo osaltaan suunnittelualueen arkeologisesta potentiaalista.

Vuonna 2004 Museovirasto / Veli-Pekka Suhonen kartoitti Kutveleen sotakanavaan liittyneitä 1700-luvun rakenteita kanavan välittömässä läheisyydessä noin 300 metrin etäisyydelle kanavasta. Tämä inventointi oli siis vielä suppeampi kuin em. Mikroliitti Oy:n (2000) tielinjainventointi (Taipalsaari Kutveleen kanava / 1000002113).

Vuonna 2011 Museovirasto / John Lagerstedt kartoitti Kyläniemestä yhden II maailmansodan aikaisen tykkipatterin rakenteita osana laajaa valtakunnallista Salpalinjainventointia.

Em. lisäksi alueelta on vuosien mittaan viety rekisteriin kansalaisilmoituksina yksittäisiä kohteita, mm. vedenalaisia hylkyjä on löytynyt harrastajien toimesta. Myös Etelä-Karjalan museo on lisännyt muinaisjäännösrekisteriin muutamia kohteita laserkeilausaineiston pohjalta, mutta näitä ei ole tarkastettu maastossa.

Museo on käynyt alueen potentiaalia arkeologisten suojelukohteiden esiintymiselle tarkemmin läpi osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta antamassaan lausunnossa. Tiivistetysti voidaan todeta, että esitietojen valossa alueelta on löydettävissä toistaiseksi rekisteröimättömiä sekä esihistoriallisia että historiallisen ajan jäännöksiä.

Museo muistuttaa myös Museoviraston Kulttuuriympäristöpalveluiden ja Lakipalveluiden kansallisten kaavakäytäntöjen yhdenmukaistamiseksi laatimasta ohjeistuksesta (2020), jonka mukaan arkeologista inventointia edellytetään alueilla:

- joita ei ole koskaan inventoitu ja joilla voidaan olettaa olevan aiemmin tuntemattomia kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita,
- joiden inventointi on yli 10 vuotta vanha,
- joista historiallisen ajan muinaisjäännösten/kulttuuriperintökohteiden tiedot puuttuvat ja
- joista vedenalainen kulttuuriperintö on inventoimatta.

Ohjeistus löytyy ao. verkko-osoitteesta:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/arkeologinen_kulttuuriperinto_kaavoitus_2020.pdf

Yhteenvetona voidaan todeta, että Suur-Saimaan laajaa suunnittelualuetta ei ole koskaan inventoitu muutamaa suppea-alaista kartoitusta lukuun ottamatta. Kokonaisuutena suunnittelualueen selvitystilanne on arkeologian osalta poikkeuksellisen huono.

Muutamien sattumanvaraisesti muinaisjäännösrekisteriin päätyneiden kohteiden pohjalta ei ole mahdollista arvioida kaavan vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön. Tässä vaiheessa hanketta on mahdollista ainoastaan todeta, että kaavaluonnoskartoista puuttuu osa jo nykyisin rekisteröidyistä muinaisjäännöskohteista. Kohteet puuttuvat ainakin Ilkonsaaresta (kaavakartta 5).

Rakennettu ympäristö

Kyläniemi on osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta (VAMA 2021 -inventointi) *Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat*, joka on huomioitu kaavakartassa.

VAMA 2021 -inventoinnin arvioinnissa todetaan seuraavasti: *Utulan ja Kyläniemen viljely- ja järvimaisemat ovat maisemallisesti monipuolisia Toisen Salpausselän maa-talous- ja luonnonmaisemia. Alueen arvot muodostuvat Salpausselän geomorfologisesta historiasta ja harju-kasvillisuudesta sekä Utulan ja Kyläniemen edustavista maaseutumaisemista, joita luonnehtivat useat muinaisjäännökset, varsin hyvin säilynyt vanha rakennuskanta sekä perinteinen kylärakenne. Maisemakokonaisuutta rikastavat Toisen Salpausselän rinteiltä ja viljelyalueilta avautuvat monipuoliset järvi-, pelto- ja metsänäkymät.*

Valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta koskee kaavaluonnoksessa kaavamääräys **ma-1**: *Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Rakennusten sijoitteluun tulee kiinnittää erityistä huomiota. Rakennusten tulee olla riittävän kaukana rannasta ja suojapuustoa tulee jättää rannan ja rakennusten väliin. Kaavamääräys ei ota huomioon alueen tärkeimpien arvojen, kuten olemassa olevan kulttuurimaiseman ominaispiirteiden säilymistä. Kulttuurimaiseman kannalta olennaisia piirteitä ovat sekä rakennettu ympäristö että muu ihmisen muokkaama ympäristö, kuten arkeologinen kulttuuriperintö ja laajat peltonäkymät.*

Voimassa olevassa Etelä-Karjalan maakuntakaavassa (2011) Kyläniemeen on osoitettu maakunnallisesti arvokas Kyläniemen kulttuurimaisema **ma/mm**:

ARVOKKAAN MAISEMAN VAALIMISEN KANNALTA TÄRKEÄ ALUE (*ma/mv* = valtakunnallinen, *ma/mm* = maakunnallinen)
Merkinnällä osoitetaan arvokkaan maiseman vaalimisen kannalta merkittävät osa-alueet. Merkinnän osoittamilla osa-alueilla ei ole metsänhoidollisia rajoituksia, mutta kohdealueille sijoittuvat taajamien läheiset sekä maisemallisesti tärkeät metsäalueet tulisi käsitellä alueen kulttuuriarvot säilyttäen. Alueilla, joilla on osa-aluemerkinnällä

osoitettu käyttötarkoitus, päämaankäyttömuodon määrittelee aluevarausmerkintä.

Suunnittelumääräys: Osa-alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakennetun kulttuuriympäristön vaalimiseen, maisemallisiin näkökulmiin sekä kulttuuriympäristön moniarvoisuuden ja ajallisen kerroksellisuuden säilymiseen. Yksityiskohtaisemmassa uudis- ja täydennysrakentamisen suunnittelussa on otettava huomioon rakentamisen soveltuminen arvokkaaseen ympäristöön.

Voimassa olevaa maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisema- aluetta ei ole huomioitu kaavaluonnoksessa lainkaan. Maakuntakaavassa osoitettu alue on mainittu kaavaselostuksen kuvassa 9, mutta selostuksessa ei ole perusteltu alueen pois jättämistä kaavasta. Museo huomauttaa, että voimassa oleva maakuntakaavan määräys tulisi huomioida sekä kaavassa että kaavaselostuksessa.

Kulttuuriympäristöä koskevia kaavamääräyksiä (SR, SM, S-1, RKY, ma-1, paikallisesti arvokas kulttuurimaisema) tulisi muokata seuraavasti: *Aluetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.* Kaavojen ollessa voimassa mahdollisesti hyvinkin pitkiä aikoja, muotoilu "museoviranomainen" ohjaa ottamaan yhteyttä kulloinkin toimivaltaiseen museoviranomaiseen, mikäli alueellinen vastuumuseo -järjestelmä muuttuu tulevaisuudessa.

Etelä-Karjalan museolla on kopiot Museoviraston toteuttamasta Kyläniemen rakennusperinnön inventoinnista 1970-luvulta. Kyläniemen kulttuuriympäristöselvitystä olisi hyvä täydentää inventoinnin tietojen pohjalta. Museo on toimittanut materiaalit kulttuuriympäristöselvityksestä vastaavalle konsultille.

Museon lausunto

Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta museo toteaa seuraavaa:

-Suunnittelualueella ei ole koskaan toteutettu arkeologista perusinventointia tai yleiskaavan pohjaksi tehtyä inventointia.

-Arkeologisten selvitysten puuttumisen vuoksi museo ei pysty arvioimaan kaavaluonnoksen vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön.

-On perusteltua olettaa, että alueella on rekisteröimättömiä suojelukohteita, jotka tulisi huomioida kaavoituksessa.

-Kaava-aineisto ei täytä maankäyttö- ja rakennuslaissa 9§ asetettua tavoitetta eikä Museoviraston laatimaa ohjeistusta yleiskaavalta edellytettävän selvitystason osalta.

- Museo arvioi osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa mainitun arkeologisen inventoinnin riittävyttä inventointiraportin valmistuttua.
- Museon näkemyksen mukaan kaavan tavoite ja suunnittelualueen luonne huomioden, toteutettavan arkeologisen inventoinnin tarkkuustasosta on perusteltua käydä tarkentava neuvottelu ennen työn tilaamista. Työn tilaamisesta on ohjeistettu 22.6.2021 annetussa lausunnossa.
- Kaavaluonnosta museo voi tarkastella vasta arkeologisen selvitystason ollessa riittävä.
- Kaavaluonnoskartasta puuttuu jo nykyisin rekisteröityjä suojelukohteita.

Rakennetun ympäristön osalta kaavamääräysten sisältöä tulisi vielä tarkastella alueen arvoja turvaavaksi museon lausunnon mukaisesti. Maakuntakaavassa osoitettu kulttuurimaisema tulee ottaa kaavatyössä huomioon. Kulttuuriympäristöselvitystä tulee täydentää aiemman inventoinnin pohjalta.

Museolla ei ole kaavaluonnoksesta muuta huomautettavaa.

ETELÄ-KARJALAN MUSEO

Asiakirjan ovat allekirjoittaneet arkeologi Esa Hertell, rakennustutkija Kristiina Pesola ja vs. museotoimenjohtaja Reija Eeva

Tiedoksi

Museovirasto / kirjaamo

Kaakkois-Suomen ELY-keskus / kirjaamo, Suvi Karppinen, Tuija Mustonen, Pertti Perttola

Allekirjoitukset:

Allekirjoitus: Vahvistan tämän asiakirjan sisällön oikeelliseksi

Nimi: **Hertell Esa**
ULAPPA\hertelej

2024-01-31 13:02:45 (UTC+02:00)

Sähköisesti allekirjoitettu

Allekirjoitus: Vahvistan tämän asiakirjan sisällön oikeelliseksi

Nimi: **Eeva Reija**
ULAPPA\eevarm

2024-01-31 13:24:02 (UTC+02:00)

Sähköisesti allekirjoitettu

Allekirjoitus: Vahvistan tämän asiakirjan sisällön oikeelliseksi

Nimi: **Pesola Kristiina**
ULAPPA\pesolaks

2024-01-31 14:15:53 (UTC+02:00)

Sähköisesti allekirjoitettu